

Sociální exkluze minoritních skupin

Ing. Leo Vencík

21.10.2010

Národnostní složení obyvatelstva v České republice

Národnost	1991		2001	
	abs.	%	abs.	%
česká	8 363 768	81,18%	9 249 777	90,42%
moravská	1 362 313	13,22%	380 474	3,72%
slezská	44 446	0,43%	10 878	0,11%
slovenská	314 877	3,06%	139 190	1,89%
polská	59 383	0,58%	51 968	0,51%
německá	48 556	0,47%	39 106	0,38%
romská	32 903	0,32%	11 746	0,11%
maďarská	19 932	0,19%	11 672	0,14%
ukrajinská	8 220	0,08%	22 122	0,22%
ruská	5 062	0,05%	12 369	0,12%
rusínská	1 926	0,02%	1 106	0,01%
řecká	3 379	0,03%	3 219	0,03%
vietnamská	421	0,00%	17 462	0,17%
ostatní	15 012	0,15%	49 154	0,48%
nezjištěno	22 017	0,21%	172 827	1,69%
Obyvatelstvo celkem	10 302 215	100%	10 230 060	100%

Pramen: ČSÚ: Národnostní složení obyvatelstva v České republice [on-line].
 Datum poslední revize 12.4.2007.cit. [2007-04-17]. Dostupná na
[http://www.cszo.cz/csu/2003edicniplan.ns/publ/4114-03->](http://www.cszo.cz/csu/2003edicniplan.ns/publ/4114-03-), tabulka autor

Romská populace

- Populace je soubor osob se společnými biologickými a kulturními znaky, v jehož rámci dochází k reprodukci (definice používaná v demografii) – *musí mít populace určité společné biologické a kulturní znaky?*
- Populace je soubor osob, v jehož rámci dochází k reprodukci. Takové osoby obvykle vykazují společné kulturní znaky a v dřívějších populacích byly pravidlem i společné biologické znaky (Langhamrová, Fiala – VŠE Praha)

Rom (Ivan Gabal, 2006)

- „...takový jedinec, který se za Roma sám považuje, aniž by se nutně k této příslušnosti za všech okolností (např. při sčítání lidu) hlásil, nebo je za Roma považován významnou částí svého okolí na základě skutečných či domnělých indikátorů. Toto vymezení může být vnímáno jako politicky nekorektní, zdůrazňuje však skutečnost, že právě připsané romství je jednou z hlavních příčin sociálního vylučování“

Sociální vyloučení (Council of European Union, Brusel, 2004)

- „proces, jímž jsou někteří jedinci vytěsňováni na okraj společnosti a je jim zabráněno participovat plně na životě společnosti, a to v důsledku chudoby nebo nedostatku základních dovedností a příležitostí k celoživotnímu vzdělávání nebo v důsledku diskriminace. To je vzdaluje od práce, příjmů a možností vzdělání a také od společenských aktivit. Mají malý přístup k moci a rozhodovacím orgánům, a tak se často cítí bezmocní a neschopní kontrolovat rozhodnutí, která ovlivňují jejich každodenní život“.

Pohledy na sociální vyloučení

- ***Redistribuční*** – zdůrazňuje sociální vlivy, zaměřeno na osoby žijící v chudobě
- ***Etický*** – důraz na kriminální chování a morální úpadek
- ***Integrační*** – totožné s vyloučením na trhu práce

Sociální vyloučení a chudoby

= důsledek strukturálních změn:

- Změny na trhu práce
- Technologické změny
- Demografické změny a rostoucí etnická různorodost
- Změny ve struktuře domácností a role muže a ženy v rodině

Romové – období mezi lety 1918 - 1945

- 1925 – soupis romské populace: 65 tis.osob
- 1928 – soupis kočovných a potulných Romů: vystavena tzv. „cikánská legitimace“
- ČR – první země v Evropě, jež vydala důkladněji propracované protiromské zákony
- Rostou nepřátelské projevy majority vůči Romům (protektorátní administrativa: definitivní řešení – z koncentračních táborů se vrátilo jen několik stovek Romů)

Romové – období mezi lety 1945 - 1989

- ❑ Hromadná migrace Romů z venkovských oblastí Slovenska do městských průmyslových center do Čech a na Moravu
- ❑ 50-tá léta: od represivních nařízeních k paternalistické a asimilačně-převýchovné politice
- ❑ Odstranění periferního postavení Romů
- ❑ Odvrácení pauperizace Romů
- ❑ 60-tá léta: řízený rozptyl romské populace (přesunuto 500 romských rodin ze Slovenska do Čech)
- ❑ Romská otázka nebyla věcí etnickou, ale byla součástí třídní otázky (marxistický předpoklad: zlepšení hmotných podmínek se změní myšlení, mentalita)

Romové – období po listopadu 1989

- ❑ Sociální práce s Romy
- ❑ Zabezpečení materiální stránky : evidence Romů vyžadující zvláštní sociální péči
- ❑ Okresní úřady: vyčleněny finanční prostředky na integraci
- ❑ 1989 - založena politická reprezentace romské menšiny *Romská občanská iniciativa* /pod vedením Emila Ščuky/
- ❑ Dlouhodobě nezaměstnaní – závislost na sociálních dávkách

Další důsledky změn po roce 1989 (*Pavel Říčan*)

- **Mediální pranýř** - dobrá prodejnost špatných vlastností Romů
- **Dostupnost atraktivních škodlivin** – Romové během komunismu ztratili tradiční hodnoty, kulturní a etnickou identitu
- **Většinová averze českých gádžů** – vznik pravicových a skinheadských hnutí
- **Krátkozraká pragmatická politika** – nutnost dlouhodobé koncepce

Počty Romů v České republice podle různých pramenů

Rok	Počet	% z úhrnu obyvatelstva ČR	Pramen
1921	249	0,00	sčítání lidu
1930	227	0,00	sčítání lidu
1947	16 752	0,19	soupis Ministerstva vnitra
1968	61 082	0,62	evidence národních výborů
1970	60 279	0,61	sčítání lidu – šetření
1980	88 587	0,86	sčítání lidu – šetření
1980	107 193	1,04	evidence národních výborů
1989	145 738	1,41	evidence národních výborů
1991	32 903	0,32	sčítání lidu – deklarace
2001	11 716	0,11	sčítání lidu – deklarace

Velikost romské populace v České republice podle soupisových akcí

Rok	Počet	% z úhrnu obyvatelstva ČR	Zdroj
1947	16 752	0,19	1
1966	56 519	0,57	2
1968	61 085	0,62	2
1974	83 008	0,83	3
1976	92 718	0,92	3
1977	97 338	0,96	3
1978	99 620	0,97	3
1979	104 033	1,01	3
1980	107 193	1,04	3
1981	112 192	1,09	3
1982	115 877	1,12	3
1983	120 784	1,17	3
1984	124 899	1,21	3
1985	132 167	1,28	3
1986	136 812	1,32	3
1987	140 915	1,36	3
1988	143 071	1,38	3
1989	145 738	1,41	3

Podle [kolektiv, 1999] (Romové v České republice), str. 99.

Zdroj: 1. Ministerstvo vnitra

2. FSÚ a národní výbory

3. Národní výbory (odborní sociálních věcí)

Sociální aspekty reprodukce romského obyvatelstva

Předpoklad: min. 1/3 Romů v ČR jsou ze Slovenska

Rok 1983: kvocient kojenecké úmrtnosti u Romů – 39,6 %, ve Špišské Nové Vsi – 44%

Roky 1945-1990 pozitivní změna: změna životní úrovně, zlepšení životního stylu Romů

- zlepšení kvality bydlení
- Zvýšení úrovně vzdělání
- Snížení negramotnosti
- Zvýšení zaměstnanosti Romů

X

- zaostávání za ostatním obyvatelstvem
- Zvyklost na sociální ochraně státu
- Žádná osobní odpovědnost, povinnosti

Úroveň vzdělání podle národností v ČR v letech 1991 a 2001 (obyvatelstvo nad 15 let)

Národnost	Podíl osob se vzděláním							
	základní vč. neukončeného		střední a učňovské		úplné střední		vysokoškolské	
	1991	2001	1991	2001	1991	2001	1991	2001
Obyv. celkem	33,1	23,0	35,4	38,0	22,9	28,4	7,2	8,9
z toho:								
česká	32,0	22,7	35,9	38,5	23,5	28,8	7,3	8,8
moravská	32,4	21,6	36,3	39,8	23,4	29,0	7,2	9,2
slezská	33,5	19,4	36,0	37,3	23,1	30,7	6,6	11,8
slovenská	51,0	35,9	26,9	31,4	13,6	20,5	5,8	9,4
polská	41,8	29,0	29,5	34,7	20,6	25,7	6,3	9,3
německá	54,6	37,6	29,5	38,2	11,5	16,7	2,5	5,7
romská	78,4	65,4	10,0	17,3	0,9	5,0	0,3	1,6
maďarská	58,3	41,8	24,7	31,3	10,2	16,2	4,4	7,9
ukrajinská	48,8	20,0	20,3	27,2	18,8	35,4	9,0	12,4
ruská	30,5	13,0	15,4	8,8	24,4	33,7	26,9	40,8
vietnamská	29,2	31,5	33,3	21,7	22,1	32,2	7,1	6,5

Obyvatelstvo hlásící se k romské národnosti podle ekonomické aktivity a podle věku

Věk	Osoby ekonomicky aktivní celkem	Z toho		Osoby ekonomicky neaktivní celkem	Osoby s nezjištěnou ekonomickou aktivitou	Obyvatelstvo úhrnem
		zaměstnané osoby	nezaměstnaní			
Úhrnem	5 365	2 293	3 072	6 210	171	11 746
0 – 14	x	x	x	3 579	x	3 579
15 – 29	2 103	774	1 329	1 100	67	3 270
30 – 39	1 517	624	893	349	51	1 917
40 – 49	1 251	620	631	299	37	1 587
50 – 59	469	250	219	334	12	815
60 – 69	21	21	-	344	4	369
70+	2	2	-	204	-	206
nezjištěno	2	2	-	1	-	3

Věková struktura romské populace ve srovnání s úhrnem obyvatelstva

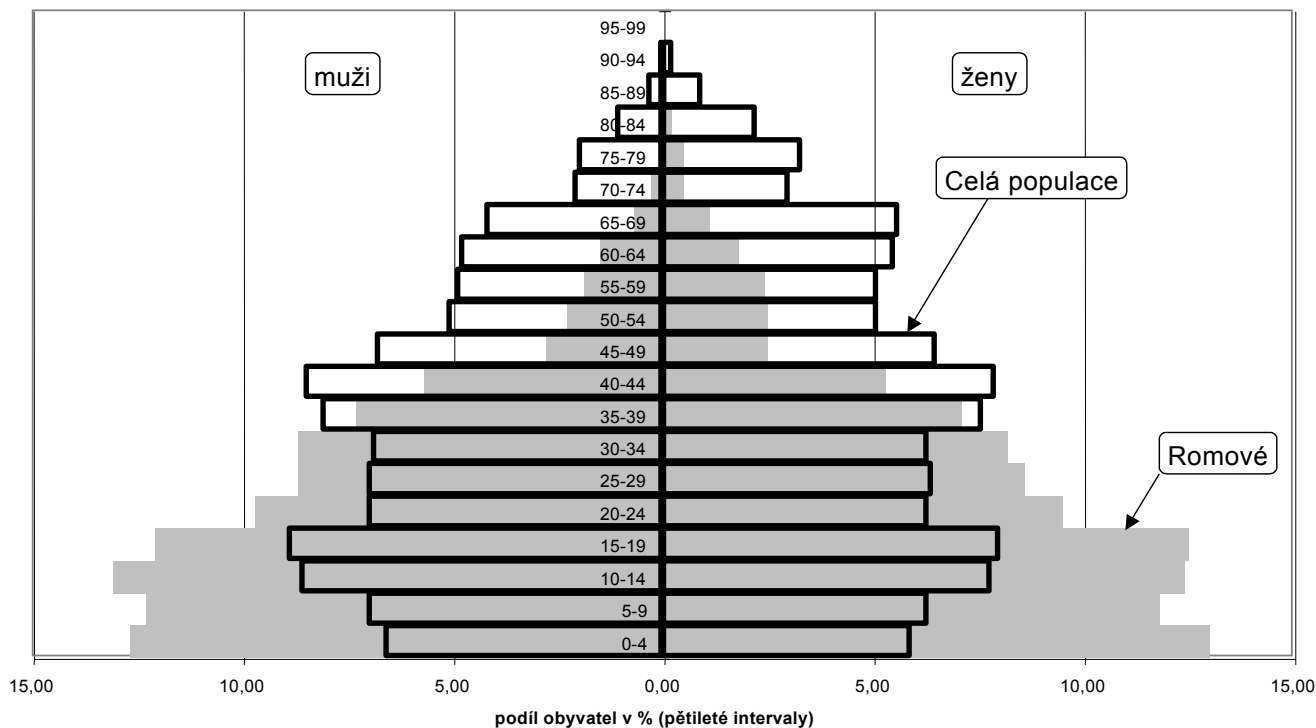
Věková skupina	Romská populace na území ČR						Celá populace ČR			
	1980		1991*		2001*		1991		2001	
	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy
0-14	42,7	42,1	38,0	37,3	29,9	31,1	22,2	19,9	17,0	15,4
15-29	31,2	30,3	30,5	30,6	28,3	27,4	22,9	20,7	24,5	22,3
30-59	22,0	22,7	28,8	27,9	37,9	35,5	40,3	38,5	43,1	41,0
60+, nezj.	4,1	4,9	2,7	4,2	3,9	6,1	14,6	20,9	15,3	21,4
Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

*Pouze osoby, které deklarovaly při sčítání lidu romskou národnost

Pramen: Populační vývoj České republiky 1995, PřF UK Praha, ČSÚ Praha

Demografická struktura Romů a obyvatel celé ČR na základě sčítání lidu 1991

Věkové složení obyvatelstva České republiky k 3. 3. 1991

Pozn.: Jako Romové jsou uvažovány pouze osoby, které deklarovaly romskou národnost

Pramen: SLDB 1991, ČSÚ Praha

Proces demografické reprodukce tj. porodnosti a úmrtnosti

- Za Romy lze charakterizovat jen nepřímo
- Romská populace: vyšší úroveň plodnosti, málo regulovaná, romské ženy mají obvykle děti po celé své reprodukční období
- Z dat 1970 a 1980 snížení plodnosti romských žen
- 80- tá léta – 3,5 dítěte v rodině, u ostatního obyvatelstva 1,8 dítěte

Průměrné počty živě narozených dětí vdaným romským ženám ze stávajícího manželství v letech 1970 a 1980

Věková skupina	1970	1980	Rozdíl 1980 – 1970	Rozdíl v % (1970 = 100 %)
15-19	0,86	0,79	-0,07	-8,1
20-24	1,85	1,74	-0,11	-5,9
25-29	3,44	2,70	-0,74	-21,5
30-34	4,46	3,44	-1,02	-22,9
35-39	5,63	4,37	-1,26	-22,4
40-44	6,34	5,01	-1,33	-21,0
45-49	6,27	5,50	-0,77	-12,3
Celkem	4,59	3,52	-1,07	-23,3
Úhrn obyvatel	1,83	1,86	0,03	1,6

Průměrné počty všech narozených dětí vdaným romským ženám ve srovnání s úhrnem žen v roce 1991

Věková skupina	Romské ženy		Úhrn žen	
	celkem	s dětmi	celkem	s dětmi
15-19	0,95	1,33	0,52	1,05
20-24	1,93	2,10	1,05	1,35
25-29	2,71	2,88	1,65	1,77
30-34	3,38	3,51	2,01	2,08
35-39	3,66	3,28	2,12	2,18
40-44	4,11	4,25	2,14	2,20
45-49	4,86	5,03	2,09	2,17

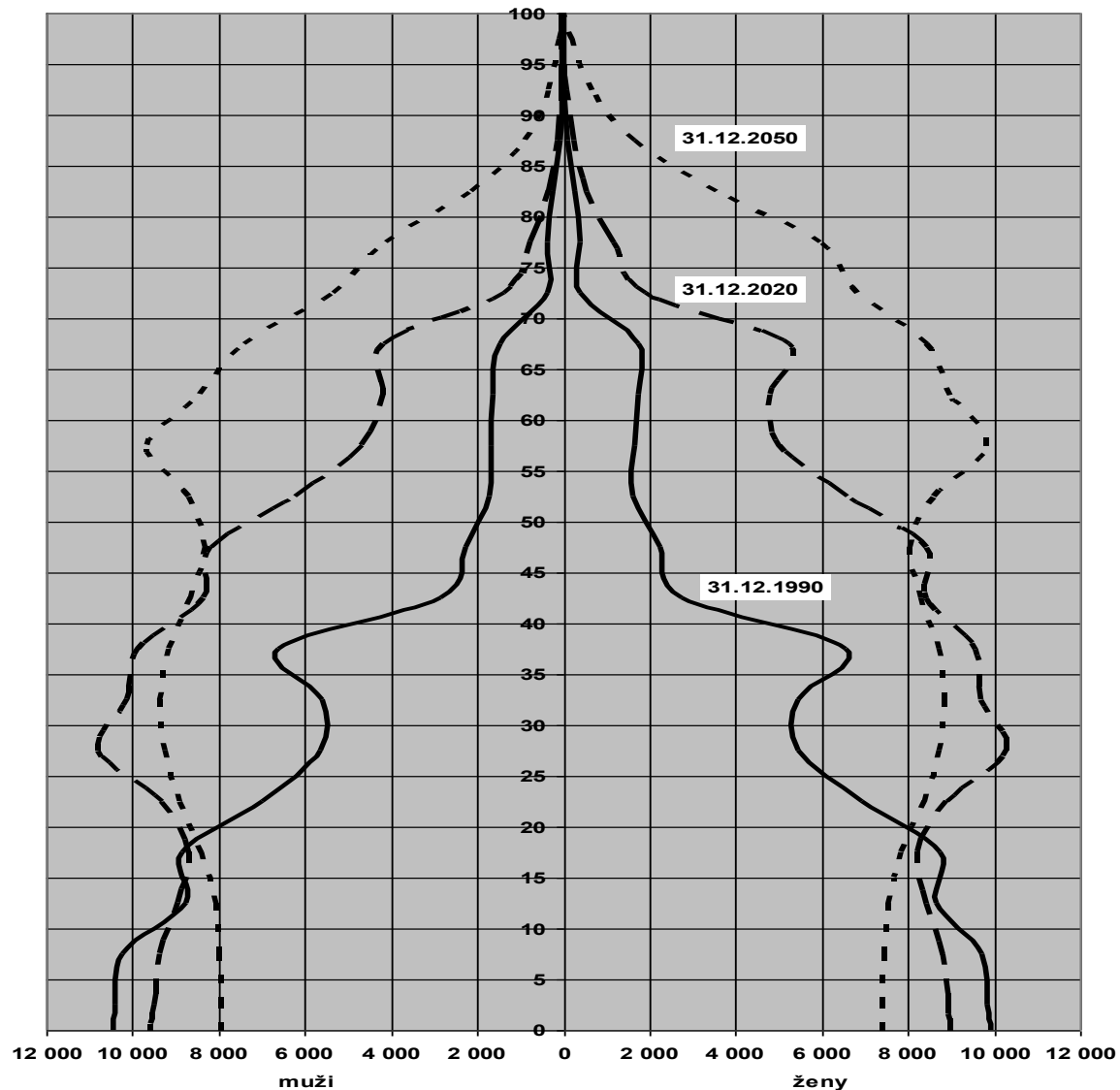
Prognoza – scénář poklesu plodnosti

Pokles plodnosti	1991-95	1996-00	2001-05	2006-10	2011-15	2016-20	2021-25	2026-30	2031-35	2036-40	2041-45	2046-50
	předpokládaná úhrnná plodnost											
pomalý	3,36	2,97	2,65	2,44	2,19	2,14	2,02	2,01	2,00	2,00	1,99	1,99
střední	3,36	2,58	2,14	2,01	1,99	1,97	1,94	1,90	1,86	1,83	1,80	1,77
rychlý	3,36	2,19	2,00	1,98	1,92	1,86	1,81	1,77	1,73	1,71	1,71	1,71
	odpovídá modifikované plodnosti v Irsku v roce											
pomalý	1981	1983	1985	1987	1989	1991	1993	1995	1997	1999	2001	2003
střední	1981	1986	1991	1996	2001	2006	2011	2016	2021	2026	2031	2036
rychlý	1981	1989	1997	2005	2013	2021	2029	2037	2045	2050	2050	2050

Prognoza – scénář růstu střední délky života

Růst délky života	1991–95	1996–00	2001–05	2006–10	2011–15	2016–20	2021–25	2026–30	2031–35	2036–40	2041–45	2046–50
	předpokládaná střední délka života mužů											
pomalý	67,06	67,08	67,10	67,12	67,14	67,17	67,31	67,66	68,16	68,55	69,68	71,12
střední	67,06	67,09	67,13	67,17	67,49	68,19	69,68	71,66	72,87	73,98	74,60	75,22
rychlý	67,06	67,11	67,16	67,66	69,29	71,66	73,61	74,48	75,34	76,21	77,07	77,93
	předpokládaná střední délka života žen											
pomalý	73,35	73,36	73,36	73,83	74,20	74,30	74,41	74,90	75,38	76,15	76,65	78,05
střední	73,35	73,36	73,97	74,30	74,71	75,41	76,65	78,35	79,10	80,30	80,82	81,34
rychlý	73,35	73,68	74,29	74,90	76,39	78,35	79,98	80,72	81,45	82,17	82,90	83,62
	odpovídá střední délce života v České republice v roce											
pomalý	1965	1968	1971	1974	1977	1980	1983	1986	1989	1992	1995	1998
střední	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2020
rychlý	1965	1972	1979	1986	1993	2000	2007	2014	2021	2028	2035	2042

Demografická projekce romské populace ve vybraných letech (střední varianta projekce)

Instituce zabývající se romskou problematikou

- Rada vlády ČR pro lidská práva
- Rada vlády pro národnostní menšiny
- Rada vlády ČR pro záležitosti romské komunity
- Romští poradci, asistenti, terénní sociální pracovníci